

OMLADINA

Glasilo narodno-radikalnega dijaštva.

Izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4.—; za dijake K 2.40; posamezna številka 40 vin. — Dopisi naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Strmo pot št. 4. — Le frankovana pisma se prejemajo. — Upravišтво je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Leto I.

Ljubljana, meseca marca 1905.

Štev. 12.

Vsebina: »Za resnico!« — Vseučiliščno vprašanje (Konec). — Ruski nacijonalizem (Konec).
Listek. — Listnica uredništva.

Pavel Grošelj:

„Za resnico!“

(Spisali slovenski bogoslovci.)

Školastični slepomišarji, filozofski špekulanti, navihani zofisti, vse »edino resnične« religije, resni učenjaki in zakotni šarlatani — vsi, vsi se potegujejo za posest »svete resnice«, kakor za Parizovo jabolko, vsak izmed njih jo hoče monopolizirati zase.

»Resnica«, neskončno potrpežljiva je ta beseda, vsakdo jo lahko pribije na svojo reklamno tablo, vsakomur se da prostituirati, kot najslabša vlačuga. — »Resnica« pa je obenem jako pripraven lep, na katerega se kaj radi vjamejo nezreli kalini, idealni mladeniči in romantične gospodične.

Zopet leži pred mano knjiga, koje naslovni list z vso reklamo kliče čitateljem: »Le noter, le noter! Za resnico, za resnico!«

Za resnico? — Sveti resnici, ki jo more razkrivati in gledati le oni, ki se ji približuje čistim srcem, brez predsodkov, in ki je voljan pokoriti se ji pod vsako ceno, naj bi bila torej posvečena knjiga, ki hrani v svojem notranjem sledeče značilne besede: »Cerkev zahteva od katoličana nad vse trdno vero: ako bi mu razum in čuti kazali kaj drugega, nego uči vera, jim ne sme zaupati (p. 65).

Resnici naj bi torej služila knjiga, ki že kar a priori odklanja prve in temeljne podlage resnice: razum in čute (opazovanja, eksperimente)!

Prvi predpogoj hrepenenja in iskanja resnice je dvom, ono neprijetno razpoloženje človeškega razuma, kedar si ta ne more odgovoriti na važna, pomembna vprašanja. Človek dvomi — in tedaj gre in si s pomočjo razuma in čutov poišče poti iz svojih dvomov, poti do resnice! Resnica je torej otrok dvoma, razuma in čutov. Kjer se jenja dvom in kritika, in se

pričenja dogma, tam izgine polje resnice, in če ondi kljub temu srečaš njeno ime, tedaj je ona nehala biti vzvišena boginja in postala reklamna fraza.

In naša knjiga stoji dosledno na podlagi dogme; z neverjetno konsekvenco se uklanja cerkvenemu izreku: »Nulla umquam inter fidem et rationem vera discussio esse potest.« (Constit. Conc. Vat. c. 4. De fide et ratione).

Toda ne samo, da so pisatelji zavrgli resnico in se postavili na nekritično in neznanstveno dogmatično stališče, ampak šli so celo dalje in direktno obrnili svoje orožje proti resnici. Z občudovanja vrednim šarlatanstvom in globoko nevednostjo hočejo izpodbiti rezultate moderne vede, ki sta jih zgradila razum in eksperiment.

Ako prečitaš knjigo in se zopet ozreš na kričavi naslov, se ti zdi kakor vpitje komedijantov v Lattermannovem drevoredu, ki vabijo občinstvo na ogled »pomorskih deklic« in »čudapolnih dvojčkov«.

»Biti, ali ne biti« je naslov prve znanstvene črtice v citirani knjigi, toda pri najglobljem razmišljanju mi ni postalo jasno, v kaki zvezi naj se nahaja ta romantični naslov z vsebino črtice. Črtica se odigra v pogovoru med »brezvercem« in »katolikom«, v dialogu, ki je katoliški apologetiki toliko priljubljen, saj pisatelj nasprotniku vedno lahko podtakne neprecizne in nepravilne trditve, katerih se seveda »katolik« oprime z vso silo in tako z »brezvercem« vred pobije vso moderno vedo, ki jo ta zastopa. Tak način bojevanja je zelo pripraven in izrabil ga je že »Katoliški Obzornik« v boju proti darvinizmu. »Veda brez predsodkov je utopija, in ker je utopija, imamo isto pravico obdelavati vedo z dogmatičnega kakor s kateregakoli drugega stališča«, to dokazati je namen pisateljev. Da bi se mu ta namen tem lažje posrečil, kar naenkrat zamenja izraz »predsodek« z izrazom »podmena« (hipoteza) trdeč, »da vede brez podmen! sploh ni« (p. 20). Toda so li hipoteze predsodki? So li morda eter, elektroni, atomi, molekuli, kinetična teorija plinov, elektromagnetična teorija svetlobe itd. prazni predsodki aprioristične dogme? Na tisočeri in tisočeri eksperimentih slone te hipoteze, najboljša razlaga prirodnih pojavov so, in če nam danes kdo pokaže boljše, se ji rade volje uklonimo, ker veda ne pozna predsodkov. Karakteristikon predsodka je ta, da je brez dokaza, da ga človek ne opusti za nobeno ceno in da v znanstvenih vprašanjih že v naprej ve, na katero stran da se odloči. In vsa ta karakteristika spaja v sebi dogma. Naj veda še tako jasno dokaže to ali ono resnico, katoličan je ne sme verjeti, ako ne soglaša z vero; »ako bi mu razum in čuti kazali kaj drugega, nego uči vera, jim ne sme verjeti.« (p. 65). Pisati take črtice se pravi ljudi namenoma za nos voditi!

Zvest sodrug tej črtici je spis »Ali je materija večna?« Predno si ga prečital, že kar v naprej veš, da materija v tem spisu ne bo večna, ker po katoliških nazorih večna biti ne sme. Na popolnoma školastičen način se igra pisatelj slepe miši z nekterimi praznimi izrazi, eksaktnega dokazovanja iščeš zaman. Poleg mnogih drugih briljantnih točk pisatelj kar v dveh stavkih umori atomsko teorijo, ki so jo duhovito izpeljale in utemeljile kapacitete svetovne slave, kot n. pr. filozof Fechner in fizik Boltzmann. Da je

pisatelju »belota pri steni« in »štirivoglatost mize« bitje! (p. 30), mu v očigled filozofskemu njegovemu znanju ne zamerim. Da bi se spoznal na moderne nazore o materiji, ki slone na Mendelejevem sestavu prvin, na fizikalnem nauku o elektronih in na študiju žarkotvornih (radio-aktivnih) snovij, tega od teologa ne moremo zahtevati.

Sledeče znake tirja pisatelj od bitja, ki naj bo večno: 1. da je delavno, dejavno, 2. najpopolnejše, 3. neizpremenljivo, 4. najenovitejše, 5. popolnoma neodvisno (p. 34). Da bi pisatelj dokazal nujno potrebo teh lastnosti za večnost kakega bitja, tega dela se seveda ni lotil, ker so te lastnosti iz trte izvite, dostavil je le, da se te lastnosti »splošno (?) pripisujejo večnemu bitju« (p. 38). (Bogu jih pač pripisujemo, toda niso predpogoj za večnost kakega bitja).

Sicer pa je vprašanje o postanku materije samo ob sebi odveč. Po postanku kake stvari se povprašujemo le tedaj, ako uvidimo, da ta stvar sploh nastaja, nastajanja materije pa ni dognal še nihče, zato je vprašanje po postanku snovi neprimerno.

Predočil sem dva tipična zastopnika naših »zaresničarjev«: apriorista in školastika. Črtico prvega, ki zagovarja aprioristično-dogmatično stališče, so izdajatelji knjige zelo premišljeno postavili na prvo mesto, on naj bi potolažil in pregovoril čitatelje, da se ne spotikajo nad ostalimi članki, ki vse, kar bi imeli šele dokazati, že kar a priori akceptirajo za čisto resnico. Oglejmo si samo sestavek »Evolucijska razlaga religije«. Omejeni sestavek izkuša rešiti vprašanje, so-li res vse religije enakovredne, so-li res rezultat popolnoma naravnega razvitka, so-li res stvarstva človeškega čustvenega razvoja. Pisatelj, ki se loti takih problemov, nima suponorati ničesar, z objektivnega primerjalno-znanstvenega stališča ima analizirati posamezne religije in tem potom rešiti celo vprašanje, naš pisatelj pa presoja ta problem že kar vnaprej iz dognanega katoliškega stališča, s stališča, da katoliška religija ni plod prirodnega razvoja, temveč sad božjega razodetja. Za raziskavanje o postanku katoliške religije se gre, a pisatelj že takoj izpočetka prizna katoliško cerkev za božjo inštitucijo in na njeno že kar dognano božanstvenost opira svoje dokaze. Kako aprioristično se glase sledeče besede: »Bog je sicer človeka ustvaril v pravičnosti in svetosti, toda ker je človek grešil, je izgubil nadnaravne darove. Pokvarjenost je rastla, in Bog je človeštvo zaradi hudobij kaznoval z vesoljnim potopom (!) itd.« S takimi besedami se pričnemo in nadaljuje pisatelj »zgodovinski dokaz« (?) proti evolucijski razlagi religije. — Le mimogrede naj omenim, da skupna indoevropska jezikovna korenina za najvišjega boga ne govori v prilog pisateljevemu nazorom, kakor trdi on (p. 51), ampak ravno nasprotno. Na jasno nebo, na prirodne sile nas spominja sanskritska korenika, celo Homerov »Ζεύς« še precej diši po prirodnih žilah, on dela grom in oblake, luč in temo. Skupna korenika indoevropskih jezikov za najvišje božanstvo je pristna personifikacija prirodnih sil, katerih se je bal in jih oboževal naivno poetični pračlovek.

Vrhunec apriorizma pa je Vadnalova skica „Stvarniku najlepši dar“; take stvari spadajo v katekizem in na prižnico, ne pa v apologetičnomišljeno knjigo. Kaj porečete, cenjeni čitatelji, k sledeči bistrumnosti, ki jo nahajaš v tem spisu? Na strani 63 čitaš: „Torej vera ni suženjsko, ni slepo dejanje, ampak prostovoljno in **razumno**, ali po besedi sv. Pavla: **razumna** služba.“ Vera naj je torej tudi delo razuma, toda dve strani pozneje se pisatelj skrega s tem razumom in trdi: „Cerkev zahteva od katoličana nad vse trdno vero: ako bi mu **razum!** in čuti kazali kaj drugega, nego uči vera, jim ne sme zaupati.“ — Jeli? — nekoliko prebujno je to filozofsko cvetje!“

Še ena črtica mi leži pri srcu, naslovljena „Teizem in moralni red.“ Da je morala brez religije mogoča, so nam dokazali premnogi čisti značaji v svetovni zgodovini, in da je etika, izvirajoča iz podreditve pod človeštvo in njegove moralne zakone, ki ga vodijo k maksimizaciji sreče, višja kot ona žandarmerijska morala, ki se varuje hudega le iz strahu pred hudičevimi kreplji in dela dobro le za srečno večnost, v prid samemu sebi, tega mi menda ni treba dokazovati. In le malo, malo je katoličanov, ki bi izpolnjevali moralne zakone le iz čiste nesebične ljubezni do boga!

Na kratko sem se dotaknil nekaterih člankov, ki so me kot prirodoslovca posebno zanimali, in prvi vtis, ki sem ga učakal, je bilo aprioristično dogmatično stališče. Opazil pa sem še eden neugoden značaj te knjige. Iz polja eksaktnih prirodoslovnih ved, kjer so pisatelji uvideli vso svojo nemoč in brezupnost, so se umaknili na zaprašeno in neplodno njivo školastične metafizike, kjer se lahko igraš z različnimi pojmi, kakor žongler v cirkusu.

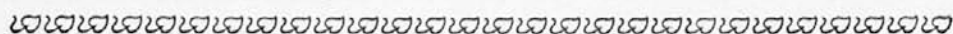
Postanek vesoljstva in življenja, pokolenje človeka, psihofiziški problemi — vsi, vsi so izostali iz te knjige in nadomestila jih je nerodovitna metafizika.

Če še omenim, da mnogi spisi diše po Wapplerju in po predavanjih v semenišču — na slednje me je opozoril prijatelj teolog — sem glede originalnosti te knjige omenil vse potrebno.

»Kaj pa je tebe treba bilo?« bi lahko ob sklepu zaklical knjigi s Prešernom, nič novega, nič originalnega, nič eksaktno znanstvenega ni v nji.

V spomin mi prihajajo drastične besede fiziologa Beera*): »Obskuranti, ki v kalnem ribarijo, zamaknjeni špiritisti in sleparski teozofi, neplodni šarlatani in duševno leni pietisti, vsa v dušečem ozračju humbuga in samoprevare zadovoljna sodrga, koje zmešana filozofija se tam pričenja, kjer se neha jasno mišljenje, vsa ta sodrga je zopet lermesko dvignila zločeste glave in je zasmehljivo pokazala na vse one neštete probleme, »kajih rešitvi se niso ni za korak približali«, odkritosrčno ali jezuitsko objavkala staro pesem o mistični uteli spiritualističnih potreb in je predrzno čvekala o bankerotu znanosti, ko je bil Vatikan že davno oborožen s strel vodi, in so stopali prirodoslovci sijajneje kot kdaj kak magij, od uspeha do uspeha, od trumfa do trumfa«.

*) Theodor Beer: Die Weltanschauung eines modernen Naturfreundes, Dresden 1903, p. 20.

Dr. Henrik Tuma:

Vseučiliščno vprašanje.

(Konec.)

Da se vrnemo k vprašanju univerze same, moramo je premotrivati s trojnega stališča: univerza naj ali goji vedo in znanost ali naj daje višjo strokovno izobrazbo ali višjo splošno izobrazbo. Z narodnega stališča za Slovence prvo vprašanje ne prihaja v poštev. Rezultati znanosti so principiarno internacionalni. Učenjak piše v onem jeziku, v katerem najsvobodnejše izraža svoje misli; piše v onem jeziku, ki je najbolj pristopen. Po drugi strani znanstvena dela kot taka nimajo neposredne dotike z narodnimi masami, niti ne s srednimi krogi in tudi niso zanje namenjena, ampak potrebujejo šele popularizovanja, ki se naj vrši v narodnem jeziku. To pa ni naloga visoke šole. — Univerza kot gojiteljica znanosti ima kot predpogoj velike centre, ki podajajo vsestransko sredstva za nje razvoj. Danes zahtevajo ta sredstva ogromnih svot; zato so taki centri velika svetovna mesta. Po tretji strani pa abstraktne vede ne potrebujejo niti univerz. Veliki filozofi so postali izven njih, ako se ozremo h kateremukoli narodu. Vzemimo Aristotela, Spencerja ali Kanta: njih dela so popolnoma neodvisna od šol. Oni razvijajo eno misel a priori tekom enega človeškega življenja. Lahko rečemo: Slovenci smo producirali ne glede na to, da nismo imeli niti svojih narodnih šol do sedaj, precej učenjakov prve vrste, in morda je to produciranje pospeševala ravno okoliščina, da so si dotičniki pridobili kak svetoven jezik in se izšolali v velikih univerzitetnih centrih. Tudi ko bomo imeli slovensko univerzo, je nedvojbeno, da se pojdejo oni, ki bodo čutili v sebi moči učenjaštva, učiti med veliki nemški, francoski, angleški ali ruski narod in na njih velike univerze.

Ozrimo se na drugo nalogo univerz, t. j. podajanje višje strokovne izobrazbe. Za to nalogo so urejene univerze danes.

Človeška družba je sicer dobila drugo lice; iz teokratične, militaristične države se je razvila industrična država. Vse inštitucije morajo se sčasoma temu izpreminjanju prilagoditi. Šolstvo, nižje in višje, se bode moralo radikalno izpremeniti po socialnih in gospodarskih razmerah. Toda kakor kažejo vse evropske visoke šole, ni prišel gori napominjani rek Rosebery-ja še do veljave, t. j. da se nanašam na nemškega filozofa Haeckla: da tičimo v šolskem vprašanju še vedno v srednjem veku.

Vzrok temu je pred vsem ta, da je šolstvo več ali manj državna inštitucija in kot taka konservativna po bistvu države same. Danes sta šola in cerkev glavna opora državne uprave, zato ju le-ta skrbno tišči v starih tirih.

Vzemimo torej današnjo visoko šolo; ozrimo se na predpogoje, katere imamo Slovenci za tako univerzo v Ljubljani ali v Trstu.

Ne bo se težko odločiti pri vprašanju medicinske fakultete. Ljubljana ima res javno bolnico, ki daje nekaj materiala za kliniko. No, v primeri s Trstom je razmerje materiala pač kakor 10:1. — Trst z ozemljem šteje

okoli 200.000 prebivalcev, tam se skuplja in vedno prenavlja množina ptujcev iz vseh krajev sveta, najrazličniših nravi in bolezni; proti Ljubljani kjer prihaja v poštev le domače po večjem kmečko, zdravo prebivalstvo, največ 60.000.

Dobro urejena medicinska fakulteta zahteva ogromnih materialnih sredstev, pri zalaganju katerih je po bolnici prizadeta dotična krajevna občina. V tem oziru pa denarne moči tržaškega mesta z ljubljanskim pač niso v nikakem razmerju in država gotovo ne izda za Ljubljano tega, kar za Trst. Veliko medicinsko fakulteto morda celo imenitnejšo nego ona na Dunaji bi bilo mogoče ustvariti s konkurenco hrvatske, slovenske in italijanske narodnosti. In ta konkurenca bi se gotovo razvila najnaravnejšim potom v središču teh življev, v Trstu.

Kar se tiče teološke fakultete, smatram tako iz stališča moderne države za popolnoma nepotrebno. Ima praktičen pomen za razvoj cerkvene vere (Kirchenglauben) t. j. njenih dogem, in za organizacijo cerkvene družbe, ki ima svoje posebne interese, ki služijo le v najmanjši meri pravi svrhi države. Kakor je za časa primitivnih državnih oblik bila potrebna ta posebna organizacija kulturnim svrham, tako jih danes ona najbolj ovira in zadržuje. Država naj daje tej posebni organizaciji one svobode, kakor sploh zasebnim družbam v državi, a ne preko tega in preko njih. Zame danes cerkvena vera ni več del kulturnega vprašanja vsakega posameznega naroda. Razvoj študij internacionalne cerkvene dogmatične vere ne-le ne zasluži od strani države nikake podpore, marveč je bistvena zahteva razvijajočega se človeštva, da se po državi iste omeje na najmanjšo mero, ker je internacionalni klerikalizem nasproten ideji humanitete in moderne države. Teološka fakulteta je danes intenziven izraz višjega šolstva srednjega veka. Vse kaj drugega pa je študij in razvoj ideje verstva (Religionsglauben). Le-ta pa spada v filozofsko fakulteto in ena temeljnih zahtev našega veka mora biti, da postane pravo verstvo predmet vsake univerze, vsake filozofske fakultete. Ena bistvenih državnih nalog je, ohraniti konečno znanstveno kontrolo nad razvojem verstva. Le po odpravi teološke fakultete pa je ta kontrola sploh mogoča. Teološka fakulteta v dosedanjih državah je veljala po reku, da je država božja institucija. Kakor pa je država najeminentnejše sredstvo za razvoj človeštva, teološka fakulteta po njenem bistvu nima več pravice do obstanka. Doba cerkev nehava, doba verstva pričenja. — No, ker teologična fakulteta še vedno tvori del univerze in bi jo morali dobiti, sodi v Trst, v to mesto polno življenja in ne v Ljubljano, kjer je menda največ tercialstva v celi Evropi. V Trstu bi ji manjkal pravi milieu in bi radi tega ostala precej brez vpliva.

Najbolj mogoča bi bila ustanovitev juridične fakultete v Ljubljani. Ista naj skrbi v prvi vrsti za uradniški naraščaj. Za navadne strokovne študije zadošča tu že manjša knjižnica, in predavanja se lahko omeje na potrebe v praktičnem življenju. Posebno predavanja iz materialnega, procesualnega in kazenskega prava za te manjše praktične potrebe kmalu zadoščajo. Ali ravno iz tega razloga pa je za majhen narod, kakor je slovenski, in za majhno

mesto, kakor je ljubljansko, kjer se ima končno vedno pred očmi tudi manjše potrebe, ta omejen delokrog jako nevaren in se protivi pravemu pomenu univerze. S čim manjšimi sredstvi se ustanovi fakulteta, tem manjše uspehe tudi prinese. In ti majhni rezultati juristične fakultete t. j. padanje ravní (niveau) jurističnega naraščaja, bi tvorili pri pravni fakulteti v Ljubljani ravno največjo nevarnost za naše narodno življenje. Še tako, ko večina naših dijakov juristov vendar-le prihaja iz Dunaja, se lahko reče, da je slovenski jurist mnogo bolj pedantičen, dogmatičen in pri svojem poslovanju zelotičen, nego italijanski ali nemški. Jaz od svoje strani moram žalibog priznavati dejstvo, da sta italijanski in nemški jurist mnogo svobodnejša v mišljenju, nego naš slovenski. Oba mnogo pogumnejše poudarjata svojo individualnost, narodnost in neodvisnost na zgoraj in na spodaj. Dotika nemškega in italijanskega jurista s prebivalstvom je radi tega tudi mnogo intenzivnejša nego slovenskega. In celo naše najboljše juristične moči v praksi sodijo le bolj z birokratičnega stališča in iz ozira na višje instance in justično upravo in ne na živo ljudsko maso, ki jih obdaja. Za leta svojega delovanja prej kot sodnik in sedaj kot odvetnik sem opazal, da vpliva na slovenskega sodnika mnogokrat pretirna obzirnost, da bi se mu ne očitale narodnostnih ali svobodomiselnih stremiljenj. Je britko spoznavanje, ali resnično in tak rezultat izvira iz naših malenkostnih razmer. Ako postavimo juristično fakulteto v Ljubljano, potem nam oni stan, ki bi imel najbolj vplivati na naprednost v praktičnem življenju, najbolj zaostane.

Filozofska fakulteta, kolikor ista obsega abstraktno vedo, ne potrebuje ni posebnih materialnih sredstev, ni posebnega milieu-ja, kraja in ljudstva kamor je postavljena.

Vse kaj drugega je gledé prirodoslovne discipline. Kakor je bila ta disciplina pred dobrim stoletjem skoraj nerazvita, tako je vsled napredka v XIX. stoletju takorekoč padlo vse, kar je bilo, in temeljit študij je danes brez ogromnih materialnih sredstev docela nemogoč. Ako se hoče podajati današnje stanje teh ved, treba je takih sredstev, da jih zmaguje le velik center. Da bi država dvakrat žrtvovala ta sredstva, namreč za Italijane in Slovence, moramo naravnost izključiti, saj ista niti za Inomost, Černovice, Gradec, Lvov, Krakov in Prago ne more storiti dovolj. Danes in tudi po ustanovitvi univerze v Ljubljani, bode pač moral stremeti vsak prirodoslovec, da pride v velik univerzitetni center, da dobi sploh pojem o stanju svoje stroke. Če so sploh v Avstriji kje predpogoji za te discipline razen na Dunaju in v Pragi, so ti predpogoji le v Trstu in le podcenjevanje italijanske kulture in kulturnega dela italijanstva v Trstu je provzročilo, da Slovenci podcenjujejo tudi Trst.

Filološka disciplina se ima baviti pri nas Slovencih s slovanskimi narečji, z dotikajočimi se germanskimi in romanskimi, še posebej italijanskimi. Do sedaj se je baval slovenski filolog s slovenščino in nemščino, premalo s slovanščino in romanščino. Naš filolog se je do sedaj tudi predaleč ločil od naše zgodovine in pozabljal se je, da so Slovenci stoletja agresivno nastopali proti Italiji, in da je današnji Furlan plod starega italijanskega

kolonista in priseljenega Slovenca. Filološka disciplina v dotiki z italijanstvom bi po mojem mnenju dobila novih virov za širši razvoj, nego je bilo dosedaj malo plodno delo, v katerega se prerad zariva naš filolog t. j. z raziskavanjem posameznih slovenskih narečij, nasičenih po tuji primesi zadnjih stoletij po vplivu šolstva in duhovstva. Univerza v Trstu bi vstvarila najožjo živo dotiko slovenstva s hrvaščino in srbščino, ter bi gotovo spravila v boljši medsebojni sklad oba jezika.

Pri vprašanju strokovne izobrazbe je treba razmotrivati poleg kvalitete tudi vprašanje kvantitete: vprašanje, ali bi nam dajala univerza v Trstu poleg boljšega tudi sploh več akademičnega naraščaja.

Trst je danes, kar se tiče števila največje slovensko mesto. Slovensko-hrvatski živelj tam gotovo mogočno naraste, ako bi se slovenski politični krogi le količkaj pobrigali za organično delo. No tudi brez tega polagoma naraste, ker to zahteva naravni razvoj. Univerza v Trstu bi obsegala geografsko skupino Dalmacijo, Primorje in slovensko ozadje. Geografska skupina, ki gravitira v Trst, daje tedaj skoraj trojno število nad skupino, ki gravitira v Ljubljano. Štajerce moramo skoraj odločiti, ker iste vlečejo manjši domači oziri v Gradec, kar se bode pač še dolgo godilo. Za univerzo v Ljubljani pravzaprav tvori ozemlje edino-le Kranjska. Naraščaj iz mesta ljubljanskega je bil dosedaj vedno minimalen: naraščaj s Kranjskega sploh pa je bil vedno močan le glede teološke fakultete, žalibog dejstvo, ki ilustrira umstveno naše stanje. Kvantitativno še večji naraščaj nego sedaj za univerzo v Ljubljani bi tedaj dobili le glede teološke fakultete in povoljen morda glede juridične. Vprašanje za vsakdanji kruh je gotovo tudi jako važno za Slovence. Ako slovenski oče in mati pošljeta sina v šolo, potem se vprašata ali bo „gospod“ ali pa uradnik. Dalje praktičen razum našega Slovenca danes še ne sega. Velika masa kmetskega prebivalstva se izraža kategorično, da mora postati vsak, ki prestopi prag gimnazija, tudi „gospod“. Dijak, vzrasel iz take mase, pa se tudi ne povzdigne do višjega stališča; kot duhovniku mu je najprej zagotovljen kruh in še kaj poleg. Takozvani izobraženi del kranjskega ljudstva nasprotno zahteva, da bodi odvetnik ali c. kr. uradnik, „najolikanejši“ del se pa povzpne do — častnika. Povdarja se torej le vprašanje kariere. Kvantitativen naraščaj bi imeli tedaj pri teološki in juridični fakulteti.

Vse drugače pa je stvar z univerzo v Trstu. Teologična fakulteta bi pač tudi v Trstu imela naraščaj le iz Kranjskega in upati je manjšega. Juridična fakulteta bi se naravno močno dvignila, ker sta Primorska in Dalmacija še premalo založeni s pravniškim naraščajem in se mora isti danes importirati od drugod. Lahko se reče, da je skoraj polovica c. kr. uradnikov - akademikov ob Adriji prišla iz drugih provincij. Pomanjkanje znanja deželnih jezikov slovenskega, hrvatskega in italijanskega daje vladi izgovor, da se pri importiranju ne ozira na slovanski živelj, marveč protežira nemški in tudi domači italijanski, ker daje vsekakor prednost italijansko-nemški skupini nad slovensko-nemško.

Dijaštvo z Goriškega in Istre narašča. V veliko večji meri bi se to godilo z ustanovitvijo univerze v Trstu. Kar bi bilo eminentno-praktične važnosti, univerza v Trstu bi dala Slovencem in Hrvatom možnost, da si osvoje docela italijanski jezik, torej postati ofenzivnim in le potom ofenzive si prisvojimo oblast.

Neprecenljive vrednosti v socialnem in narodnostnem oziru bi bila dotika hrvatskega in slovenskega dijaštva na utrakvistični univerzi v Trstu. Dokaz temu je že sedanja dotika hrvatstva in slovenstva v Trstu, ki je edino iskrena in dejstvena.

Interesantno bi bilo, da se sestavi statistika naraščaja dijaštva za univerzo v Ljubljani za razne fakultete iz Kranjskega, Štajerskega, Primorskega vsaj za dobo zadnjih 10 let. S tem bi se nam podalo stopnjevanje tega naraščaja in razdelitev po deželah. Tega dela se akademična mladina prav lahko loti v „Adriji“ za Primorsko, v „Prosveti“ za Kranjsko itd. Glede Dalmacije pa naj se eno ali drugo društvo obrne na dijaška društva v Gradcu in na Dunaju.

Odločati mora vsekako za nas Slovence pri univerzitetnem vprašanju moment višje splošne izobrazbe, ker ta moment odloča pri vprašanju razvoja in napredka vsakega naroda.

Že iz gori napominjanih okoliščin sledi, da ima univerza v Trstu glede posameznih disciplin veliko prednost pred ono v Ljubljani, ker bi se vsaka disciplina v Trstu razvijala univerzalno, na širši podlagi. Imeti pa moramo tu manj pred očmi mehanično šolanje, temveč milieu, v katerem naj se giblje naša mladina v onih letih, ki so merodajna za njeno svetovno naziranje, torej na končni smoter splošne izobrazbe. Trst je mesto, polno ne-le trgovskega gibanja, ampak tudi torišče večjih narodnih in političnih strank, mesto, kjer se dotikajo različni evropski narodi po svojih najbolj podjetnih t. j. energetično najbolj razvitih zastopnikih. Socialno življenje v Trstu nosi vsled tega na sebi značaj prostosti, v naravnem nasprotju z življenjem v Ljubljani, ki je poleg bistvenega razvoja v zadnjem stoletju le še malomestno in nosi na sebi značaj prisiljenosti in neresničnosti, ki se javlja po pretiravanju konvencionalnih form, zanešenih po importiranem nemštvu in nemškutarstvu v takozvane boljše kroge ljubljanske. Četudi se ne more Trst imenovati ognjišče umetnosti, podaja kar se tiče znanstvenih predavanj, gledališč, razstav i. t. d. mnogo in raznovrstnega. Ni ga skoraj umetniškega turneja, ki bi se ne oziral na Trst. V zadnjem času podaja Trst mnogo znanstvenih predavanj posebno še socialnih disciplin, ker italijanski prvaki znanosti zahajajo tje, da probujajo in dvigajo italijansko narodnost.

Ne smemo pozabiti, koliko nudi Trst svojemu prebivalstvu po krasni okolici in po življenju ob morju, koliko nudi Trst v športskem oziru, na kar akademična mladina ne sme nikdar pozabiti pod devizo: zdrava duša v zdravem telesu. In morje samo v svojem veličastvu je element, ki mora dvigati dušo mladega človeka: *θαλασσο, θαλασσο!*

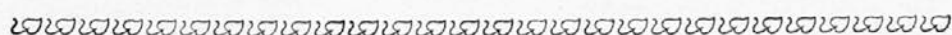
V Trstu se stikajo prav tesno tri plemena. Koliko življenja mora nastajati iz te dotike. Še več se ga bode moralo porajati, ako se bo na tem mestu dotikala tudi akademična mladina teh treh narodnosti.

In še nekaj. Seveda se bo jezuitstvo in hinavstvo zopet spotikalo nad menoj. In vendar se na to vprašanje za telesno in duševno razvito mladino mora odgovoriti. Mislim na vprašanje prostitucije. Nikjer v Avstriji ni naziranje v tem oziru tako svobodno nego v Trstu. Sem vedno obsojal askezo, ki je brutalna na sebi, a sem zagovarjal popolno vzdrževanje spolnega občevarja brez cilja porajanja. Resnica pa je, da je prostitucija najbolj nemoralna v manjših centrih, kjer se mora ali jezuitski zatajevati ali pa je človek izpostavljen javnemu zasramovanju. Ljubljana nam v tem oziru še vedno daje praktičen vzgled. Edini boj v sedanjih razmerah proti zlorabi spolnega občevarja je: spoznanje in to je mogoče le, kjer je svoboda.

Postranski oziri na sebi, a sila važni za naše narodno politično življenje so, ki govore za ustanovitev univerze v Trstu in ki se radi tega tudi nehote vrivajo človeku: vpliv univerze na ekonomični, socialen in politični razvoj v mestu samem. Priraščaj akademične mladine slovenske v Trstu potegne za seboj precejšen priraščaj slovenske družbe. Po tem priraščaju se dvigne bistrimi stopinjami socialno, ekonomično in politično življenje Slovanov v Trstu. Že sedaj le-to napreduje, treba le še zadnjega pogona, da Trst postane naš. Trst mora postati slovanski. Je torej slednja naša bojna točka, pridobitev Trsta je za slovanski živelj eksistenčni pogoj. Prav pravi dr. Derschatta, da Slovenci z univerzo v Ljubljani ničesar ne pridobe, pač pa neizmerno z ono v Trstu. Utrkvistična univerza v Trstu bi gotovo izpodrinila v kratkem nemški vpliv v mestu in potiskala italijanski živelj v ozadje na ta način, da postane Slovincem pristopna javna uprava v Trstu samem. V tem oziru bi morali Slovenci in Hrvatje posebno gledati na to, da se polaste onega oddelka uprave, ki obsega trgovino in pomorstvo. In to bi bilo tudi v življenskem interesu Avstrije same. Avstrijskim državnikom mora biti že danes jasno, da postane Avstrija velika država le, ako si pridobi Adrijo in osigura vse pozicije v Primorju po narodu, ki je vezan na Avstrijo t. j. po Slovencih in Hrvatih. Avstrija mora iztisniti italijanski element docela iz Dalmacije in Primorskega, ako noče, da jo izpodrine ali že Italija ali že Nemčija. Avstrijski državnik mora uvideti, da je Trst važna točka med dunajsko in balkansko državo, mora stremiti po tem, da si pridobi Balkan in Adrijo in z njima Orient. To so veliki cilji Avstrije; pa so tudi naši veliki cilji. In boj za te velike cilje prenoviti mora celo naše socialno, politično in narodno življenje, mora dvigniti Slovence s stopnje najrevnejšega naroda v Avstriji na najodličnejše mesto. Zato mora biti akademična mladina, ki se postavi na to najbolj optimistično in najbolj napredno stališče: ona mora zahtevati s stvarnih razlogov moderno univerzo, ki obsega ne-le medicinsko, filozofsko in juristično fakulteto, ampak združeno s slednjo tudi trgovsko industrijno. Z narodnega, političnega in socialnega stališča mora zahtevati univerzo v Trstu. Dokler pa nimamo te univerze, pa bodi geslo akademične mladine: pojdemo se učiti v Prago in na Dunaj!

Da mora postati naše stališče v tem obrisu drugačno, kažejo najbolj dosedANJI rezultati. Kajti kdor pozna danes ljubljanske razmere, mora gledè teh pač izreči: mea maxima culpa. Danes so takozvani višji krogi ljubljanski dekadentni in indiferentni. Moralno propadanje vsega našega narodnega, socialnega in političnega življenja prihaja od dekadence. In izvor izredne moči klerikalizma pri nas, ki ubija dušo vsacega naroda, prihaja od te dekadence, indiferentnosti višjih krogov v Ljubljani.

Apelujem na našo akademično mladino, naj se spomni svojega dijaškega življenja na klopih srednjih šol v Ljubljani in v mestu ljubljanskem in naj mi prizna, da je njih odpor in želja po višji boljši izobrazbi izšel ravno, ker so opazili nizki nivò, v katerem bivajo oni krogi, od koder bi morala prihajati tudi nanje blažilna moč ideje in morale. — Kje v Avstriji gleda pedantizem in filistrstvo naših profesorjev bolj iz vseh razpoklin na dan kakor pri našem profesorju! Koliko svežih življenskih idej in vpliva na energetično vstvarjajočo silo mladine prihaja od tam? Svetovno naziranje takozvanih višjih krogov ljubljanskih je ali srednjeveško reakcionarno ali psevdoliberalno in oboje teroristično vpliva na mladino. Smelo lahko rečem, da stoji importirani germanski profesor glede splošne izobrazbe veliko višje nad slovenskim. Iz ljubljanskih spominov vem in tudi naši goriški dijaki so mi morali večkrat priznavati, da so pač čutili elementarno navdušenje in idealno silo besed nemškega profesorja, da pa niso slišali iz ust slovenskega profesorja drugega nego pedantično, strokovno več ali manj duhomorno predavanje, ki je kakor mrzel curek uplivalo na njih nebrzdano mladeniško stremljenje.

Bogumil Vošnjak:

Ruski nacionalizem.

(Konec.)

Danilevski nekoliko pretirava, vendar je v njegovih izvajanjih nekaj resničnega in brezdvomno se razlikuje francoska ali angleška veda od nemške po svoji metodi.

Program slavjanofilov je bil borba za narodnost na celi črti, v šegah in običajih, v politiki in vedi, narodnem gospodarstvu in literaturi. Sramotno je za Rusijo, da posnema Evropo, psihični stroj ruskega naroda je ves drugi kot oni nemškega in drugih narodov. Proč z vsem, kar je tuje, boršč in šči*) na mizo mesto buljona, oblečimo staroruski halat**) in slečimo frak in salonsko suknjo, taki klici so prihajali iz Moskve! Bila je to reakcija proti onemu slepemu posnemanju vsega, kar je inozemsko.

Ni treba obleči halata, ako se hoče rusko čuvstvovati, tudi v salonski suknji je to mogoče. To zunanje narodnjaštvo se je zamenjalo z notranjim,

*) Boršč, šči = ruski juhi.

**) Halat = tatarska noša.

in to je bilo opasno. Nacionalizem se je izpremenil v „kvasni“ patriotizem, katerega zapadniki niso mogli dovolj zasmehovati.

Velika pomota Danilevskega je bila, da je smatral vse zapadne narode za enoten kulturni tip, ki se popolnoma razlikuje od tipa vztočno-slovanskega. Evropa ni nikdar tvorila one kompaktno celote, o kateri sanjari. Težko je govoriti o evropski kulturi, ki bi morala biti mednarodna, pač pa se lahko govori o evropskih kulturah. Kdor le površno opazuje kulturno življenje zapadnih narodov, pride do prepričanja, da se temeljno razlikuje nemški kulturni tip od francoskega, italijanskega ali angleškega. Znak velike površnosti je, ako se ne upoštevajo vse te nijance in vse to, kar tako silno loči razne evropske kulturne tipe. Zavajati nas pa ne sme to dejstvo, da bi očitali Danilevskemu v preveliki meri to pomoto. Istina, Rusija je danes nekako v sredi med Azijo in Evropo. To pa velja pravzaprav le v toliko, v kolikor so državne in ekonomske tradicije ustvarile čisto posebne tvorbe, razlikujoče se od zapadnih. V kulturnem oziru mora biti Rusija Evropa. Ruska kultura ne sme biti v antagonizmu z evropskimi kulturami, ona mora biti enakopravna nemški ali francoski, ali ona ne sme biti evropsko mednarodna, kakor so si to predstavljali zapadniki, ampak ruska.

Ruski nacionalizem se je zvezal s pravoslavljem in samodržavjem, to mu je odtujilo inteligenco. Zgodovinske samodržavne tradicije so mu dale strogo konservativen značaj. Dasi je samodržavje zasledovalo slavjanofile, bili so vendar najzvestejši carjevi podaniki. Drug važen zaveznik je bil nacionalizmu pravoslavna cerkev. To razmerje je povzročilo, da je imel roke vezane, ako je hotel reformirati na cerkvenem polju. Drugodi je bila narodna cerkev navadno v boju z vladajočo, češki nacionalizem si je iskal vzore v Husovi dobi; na Ruskem je pa vladala narodna cerkev. Verski nacionalizem je odbijal liberalno inteligenco. Že prvi slavjanofili so bili mnenja, da Rusi niso ustvarjeni za burno politično življenje po zapadnem vzorcu. Tega gesla so se držali njih nasledniki. Odrekli so si sami političnih pravic, in to je vzbujalo v posebni meri žolč zapadnikov. Rus kot posameznik ni častilakomen, ni rojen vladar. Radi tega stopajo na Ruskem tolikokrat v ospredje tuji neruski ljudje. V njih je več agilnosti in živahnosti. Pri dijaških nemirih so voditelji dijaštva navadno Židje, Poljaki in Armenci. In Rusi to trpijo, njih ruski čut ni žaljen, da stojijo že kot dijaki pod vodstvom tujega elementa.

Narod ne sme posegati v notranjo politiko, ki je v rokah činovništva. Indiferentnost nasproti javnosti, ki so jo naglašali slavjanofili, je bila v nesrečo. Korupcija je vedno bolj smelo dvigala glavo, nikakemu nadzorstvu ni bilo podvrženo činovništvo. Ves upravni stroj, ki je itak star šele dvesto let, se ni izpopolnjeval v tej meri, v kateri je naraščala inteligenca. Državni stroj ne odgovarja več družbi. Plehve je izkušal nasilnim potom uničiti, ali vsaj potisniti v ozadje ono strujo, ki zahteva preosnovo, ali ni se mu posrečilo.

Z malenkostnimi sredstvi, katerih se poslužuje vlada proti časnikarstvu, ni mogoče zabraniti, da postaja krog nezadovoljnejšev večji in večji. Še celo strogi konservativci priznavajo, da je treba dati časnikarstvu več svobode.

Že pred leti so zahtevali ruski časnikarji, da se naj odpravi „predvaritelna“ cenzura. Nekateri listi namreč morajo poslati pred tiskom vse rokopise cenzuri. Jasno je, da taka cenzura uprav onemogoča izdajanje časnikov. Pretežna večina listov izhaja seve brez „predvaritelne“ cenzure. Nadalje so zahtevali, da naj se obravnavajo tiskovni prestopki pred sodnikom. Ako piše kak list preveč svobodno, se ga trikrat posvari, ako je še nadalje neposlušen, se ga ustavi. Inozemski časniki se strogo cenzurirajo. Ako cenzorju kak članek ni po volji, pomaže se ga v vseh iztisih s tiskovnim črnilom, kar imenujejo Rusi „kaviar“ ali „črno morje“. Ni skoraj številke kakega velikega tujega časnika, v kateri se ne bi na ta način cenzuriralo to ali ono mesto. Samo po sebi se razume, da je vsakdo potem še bolj radoveden in si misli, bog ve kako važna vest je zamazana s „kaviarjem“. Tako se vzgaja neko radovednost, ki hrepeni po senzaciji. Velikega družabnega gibanja se pa ne prepreči s takimi pripomočki.

Čitatelji nemških listov, ki prinašajo iz Rusije toliko vznemirljivih, včasih uprav krvooločnih vesti, se pač ne redko vprašajo, ali je Rusija res tako silno „barbarska“ država. Rusija je daleč pretankovestna, gospodje žurnalisti pa niso preveč tankovestni in srečni so, ako lahko pretiravajo. Stara resnica je, da je pri vsaki stvari, ki pride v javnost, nekoliko resnice, ali poslednja se lahko tako zavija, da je polovica vesti lažnjiva, polovica istinita. Neovržno je dejstvo, da imajo Židi nenavaden čut solidarnosti. Smer ruskega absolutizma je strogo antisemitična. Ni čuda, da se zaganja pod židovskim uplivom stoječa javnost z vso silo v ruski vladni sistem. Tega pa ona ne stori iz ljubezni do tlačenega ruskega naroda, ampak iz gole plemenske sebičnosti. Da je na Ruskem mnogo nedostatkov, o tem ni dvomiti, res pa ni, da je vse tako gnilo, kakor slika razmere semitsko časnikarstvo. Vsak kdor je imel kedaj pero v roki, ve, da oni, ki piše bona fide, popisuje isti dogodek čisto drugače, kot oni, ki piše mala fide. Odklanjati ni mogoče vseh vesti, ki jih nemški listi prinašajo o Rusiji, vendar je treba biti previdnim.

V nemških in protislovanskih krogih se je globoko vkoreninilo mnenje, da je le želeli v prid vsemu svetu, da se zmanjša upliv in moč Rusije. Čisto odkrito se priznava, da je Rusija vsled nesrečne vojne oslABLJENA, kar je le v prid zapadnim narodom. Rusija je večni nasprotnik in nevarnost za Evropo, to mnenje je močno razširjeno. In vendar ni bila Rusija nikdar ekspanzivna na svoji zapadni meji, nikdar opasna posesti zapadnih narodov, dočim se je, recimo, pred leti v avstrijskih časnikih ugibalo, ali ne bi bilo mogoče zasesti Kijeva.

Mnogim ljudem je Rusija edinole ona država, kjer vlada knut. Ni menda dežele, o kateri bi imeli ljudje tako fantastične pojme, kakor o Rusiji. Ni dvomiti, da je mnogo predsodkov. Nadalje je pa treba uvaževati, da vse to, kar tako silno razburja inozemskega bralca, ne učinkuje na Ruskem v oni meri na duhove. Po najhujših atentatih so ulice glavnih mest mirne, skoraj nikdo se posebno ne vznemirja. Kruti čini policije napravljajo sicer turoben vtis na peščico intelligence, množica sama je pa doslej namesto da bi se obračala pri demonstracijah proti policiji, pobijala idealne dijake. V

ruskem milieu-ju je velika moč, ki jo ima posamezni uradnik, prava zapeljivka. Samooblasten in krut postaja človek, ker moč sama zavaja k temu. Rus je še preveč sin narave, da bi mogel kakor potomci starih zapadnih narodov krotiti vsak trenutek samega sebe. Tudi, kedar je Rus v inozemstvu, dogaja se mu često, da se ne more brzdati. To ni dokaz nikakega divjaštva, pač pa svedoči to, da so Rusi mlad narod, ki še ne zamore rafinirano ublažiti vseh svojih instinktov. Psihološko je povrh umljivo, da se ona pretirana dobrodušnost in dobrosrčnost spreminja v kritičnih trenutkih v krutost in nasilje. Primitivnost ruskih razmer posebno v provinciji ustvarja uprav to patologično stanje. Nimam namena in ne volje zagovarjati ruske eksekutive in njenih činov, hočem samo poudarjati, da se pride do krivih sklepov, ako se ne uvažuje ruskih razmer in se presoja vse, kar se godi na Ruskem, kakor da bi se vse to odigravalo na Nemškem kje ali v Avstriji, kjer imamo slabейše živce kot hladnokrvni Rusi. Nepobitna istina je pa, da Rusija ne bode prej uživala potrebnega notranjega miru, predno vlada ne izprevidi, da je treba temeljitih preosnov in izprememb, da je zmerna časninarska svoboda neobhodno potrebna in da ne gre več odrekati svobode besede in zborovanja.

Ruski nacionalizem je zgrešil pravi pot, ker si je iskal presilnih zaveznikov. Ruski družbi je svetovati, da postane res zapadna, posnemajoča sodobni mladi zapad, ki je nacionalen bolj kot vsaka prejšnja doba. Ako bode ruska družba zapadna v pravem smislu besede in se bode prepričala, da je, kakor se je nedavno izrazil neki nemški staroliberalni dnevnik, naraščanje narodnega čuta najznačilnejša črta, ki daje stari Evropi dandanes posebno fizognomijo, odprejo se ji oči in bode narodna. In tudi Rusija postane zvesta narodni kulturi, ki je lebdela pred očmi Danilevskemu. Zmote tega slavjanofila so zavijale v meglo zdravo temeljno misel. Jalovo je mnenje, da morajo biti nacionalni samo mali narodi, boreči se za obstanek. Ne, tudi veliki svetovni narodi ne smejo pogrešati gibne sile, skrite v pojmu narodnosti. Pride čas, ko izprevidijo tudi na Ruskem, da je treba hrbet obrniti neplodnemu kozmopolitizmu.

Listek.

Ob sklepu prvega letnika. Z zadoščenjem se lahko oziramo na prvi letnik „Omladine“. Nismo zamrli, kakor so nam prorokovali sovražniki in celo prijatelji. Premagati smo imeli vsa slaba mnenja in predsodke, ki so se nabrali v naši inteligenciji in tudi v narodu v obče proti dijaštvu. Ta nezaupnost je provzročila, da nismo imeli mnogo sodelavcev. Tembolj smo napeli svoje sile in ne da bi prestopili meje skromnosti, lahko rečemo — da nismo delali brez uspeha. Ni nam tu na misli kak materielni uspeh. Honorarjev naš list ne pozna. Bili pa smo gmotno popolnoma samostojni.

Podpore maloštevilnih preplačnikov niso šle preko 20 K. Res ni bilo lahko delati brez vsaktere gmotne zaslombe, a oni čut neodvisnosti, ponos samostojnega mišljenja in dela odtehta tisočkrat zadovoljstvo subvencioniranih časopisov.

Uvodnik je obdeloval, poglobljal, izpopolnjeval teoretski program narodno-radikalnega dijaštva. Ni sicer našel velikega števila pazljivih bralcev, a bilo je potreba ravno v začetku se izraziti teoretski o temeljih programa. Treba bo tako še nadaljevati, seveda ne več v toliki meri. — Med članke smo sprejemali tudi take, ki se ne krijejo popolnoma z mnenjem uredništva.* Ako je članek svoje disparatno mnenje utemeljeval, ostane sodba o tehtnosti argumentov vsakemu bralcu prosta. Take članke smo sprejeli kakor to dela vsaka revija. Listke zaradi tesnega prostora v tem letniku nismo delili po strokah. Držali smo se mej dijaške kompetence. Uredniška maksima je bila aktualnost.

Naša dolžnost je, da se iskreno zahvalimo svojim sodelavcem in prijateljem, ki naj ostanejo tudi uredništvu prihodnjega letnika zvesti. Široko in vedno novo polje dela je odprto dijaškemu organu narodno-radikalne struje. Omladina ne bo omagala.

„Ilirija“ je dobila program. Priobčimo ga prihodnjič, a že danes čestitamo „Iliriji“ k pomembnem napredku. Ideje, ki jih izražajo Ilirijani v programu, zastopamo tudi mi.

Akademični filozofični večeri. Stara pesem med akademiki je, da slovensko srednješolsko učiteljstvo ni tako, kakor bi bilo želeti. To mnenje je tudi popolnoma opravičeno. Potrde nam ga tudi mnogi profesorji sami. Zanimiv slučaj je, da nahajamo enako mnenje tudi v današnjem članku dr. Tume. Resnica pa je tudi, da velik del teh grajajočih elementov prišedši v prakso zapade v prav tiste napake in podloge zistemu, kakor njihovi predniki. Izobraževalni klub v „Sloveniji“ se je že dalj časa pečal s tem vprašanjem, da ne bodo akademiki le kritikovali, ampak tudi sebe o pravem času z vso resnostjo vprašali, kako si mislijo sebe v bodočem svojem poklicu! Pretekli mesec se je sklical v „Sloveniji“ sestanek filozofov s tem dnevnim redom. Čuli smo mnogo krasnih idej in načrtov, vendar je prvi večer dokazal, da treba take večere vsaj ponoviti ali pa jih celo premeniti v stalno institucijo akademičnih društev.

Statistika avstrijskih srednjih šol v preteklem šolskem letu. V tostranski polovici je bilo od 375 srednjih šol, 229 gimnazij in 128 realk. Gimnazij je bilo: 10 nižjih, 202 višjih in 17 realnih; a realk 24 nižjih in 104 višje. Država vzdržuje od teh 173 gimnazij in 84 realk, dežele 11 gimnazij in 29 realk, občine in mesta 13 gimnazij in 7 realk, škofi, knezi, redovi in privatniki pa 32 gimnazij in 8 realk. Po učnem jeziku je 118 gimnazij in 72 realk nemških; 52 gimnazij in 39 realk čeških; 33 gimnazij in 11 realk poljskih; 6 gimnazij in 4 realke laških; 3 gimnazije ruske; 5 gimnazij in 1 realka srbo-hrvatskih in 12 gimnazij in 1 realka dvojezičnih. Samo slovenskih srednjih šol ne najdemo nikjer. Po deželah so razdeljene srednje šole sledeče:

*) n. pr. članek dr. Tuma o slov. vseučilišču.

na Češkem je 64 gimnazij in 38 realk; na Moravskem 30 gimnazij in 31 realk; na Spodnjem Avstrijskem 33 gimnazij in 21 realk; v Galiciji 38 gimnazij in 11 realk; na Tirolskem 12 gimnazij in 4 realke; na Štajerskem 9 gimnazij in 5 realk; na Primorskem 7 gimnazij in 5 realk; v Šleziji 7 gimnazij in 4 realke; na Gornjem Avstrijskem 8 gimnazij in 2 realke; v Bukovini 6 gimnazij in 1 realka; v Dalmaciji in na Kranjskem po 5 gimnazij in 2 realke; na Koroškem 3 gimnazij in 1 realka in na Solnograškem 2 gimnazije in 1 realka. Čehi vzdržujejo sami 7 gimnazij in 17 realk. Iz tega vidimo, da je največ srednjih šol na Češkem (102), najmanj pa na Solnograškem (3). V splošnem je po vseh deželah več gimnazij, kot realk, razven na Moravskem. Z ozirom na učni jezik vidimo, da se dijaštvo vseh avstrijskih narodov podučuje v svojem maternem jeziku, le Slovenci smo v tem oziru izjema. Slovenskih srednjih šol ne najdemo v nobenem zapisku avstrijskih učnih zavodov. Nas se še vedno pita samo v nemškem jeziku. In vendar pravijo, da je škodljivec v slovenski politiki, kdor se upa javno opozoriti na to, kar govori uradna statistika in da nam je zopet in zopet treba slovenskih srednjih šol.

Naša polemika. Pisati polemični del, nam je bil vselej najbolj neljubi opravke. Radi bi se ji izognili popolnoma, pa nismo mogli. Naši nasprotniki se niso bojevali z nami na polju idej, ampak so skušali njihov elementarni učinek oslabiti s tem, da so začeli en gros kolportirati malenkostne in lažnjive vesti o radikalnih društvi in akademikih. Računali so na lahkoverneže, ki se ne morejo dalje informirati, vedeli so, da stem obrnejo pozornost osobito srednješolcev od bistvenih vprašanj, računali tudi, da nimamo orožja, ki bi nas moglo oprati vsega blata, ki so ga nametali na nas. Semper aliquid haeret. Ako bi hotela „Omladina“ reagovati na vsak inzult s popolnim dokazom resničnega položaja, bi bili zato porabili ves svoj dragoceni prostor. Zato smo morali včasih priti z ostrimi izrazi. Tako tudi danes. Ob zaključevanju letnika nam je bilo na tem, da se poravnamo tam, kjer se tikajo napadi osebne časti. Ne bomo se pečali podrobno z otročarijami „Zorinega“ urednika. Ako pa očita ta človek svojemu kolegu-Korošču, ki je lani izstopil iz „Danice“, javno v listu da je goljuf, ker je ostal baje par krajcarjev dolžan bogati „Danici“, je s tem zagrešil zločin obrekovanja. To mu pa ni bilo dovolj. Iz tega obrekovanja je logično sledil, da menda „Slovenija“ ščiti goljufe. Tu se že neha vsak dovtip. Dotični Korošec, ki je zdaj bogoslovec, ni bil nikdar član „Slovenije“. Zahtevali smo od uredništva „Zore“, da prekliče svoje obrekovanje. Za našo ponudbo se ta list ni niti zmenil. Pega na časti vsega klerikalnega dijaštva ostane, ako jim je voditelj tak nizki individuum. — Tudi „Savanom“ smo proponirali kompromis, ako prekličejo svoje izmišljene trditve, kako je „Slovenija“ snedla besedo itd. Zasebno priznavajo, da niso pisali resnice, — lagati so se upali, preklicati pa ne. Čudimo se le, da se dajo vsi člani „Save“ tako brez ugovora blamirati in spravljati v tako maločastne položaje.

Listnica uredništva.

Ker smo morali zaključiti več člankov, odpade danes uvodnik, in se je listek izdatno skrčil. Ostalo gradivo se priobči v prihodnjem letniku. Srednješolska priloga postane s prihodnjim letnikom stalna, ako le pride dovolj za tisk godnih doneskov. Danes jih nimamo dosti v rokah. Zato je priloga morala zopet izpasti.